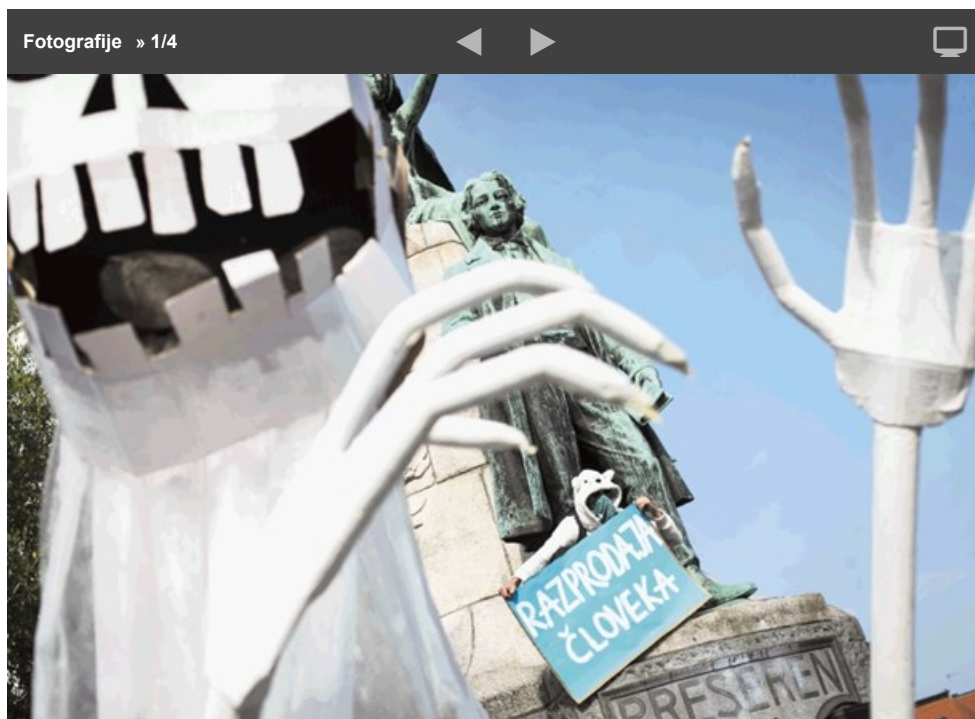

Civilna nepokorščina: Upor z alternativami, ki so boljše in delujejo

Kristina Božič

1. avgust 2015 3. avgust 2015 5:58

Kje so izrazi upora proti krivicam in nevdržnosti trenutnega sistema? Ljudska modrost, da se v Sloveniji začnejo na kavču pred televizijo in končajo za šankom, zveni dovolj cinično, a ne drži. Akte upora proti vladajočemu stanju se najde povsod. Odpirajo prostor kritičnemu razmisleku in alternativam ter z lastno vsebino polnijo zgodovinski pojem civilne nepokorščine: kršiti oblastni akt, ki je krivičen, in prevzeti posledice.

(Foto: Luka Cjuha)

»Pojem civilne nepokorščine je problematičen, saj predpostavlja privilegirano vlogo oblasti v družbenih procesih,« opozarja **Andrej Pavlišič**, podiplomski raziskovalec družbenih gibanj.

»Tisto, kar je na ravni izkušnje posameznice ali skupnosti najbolj običajno dejanje solidarnosti, afirmacija lastne subjektivnosti, potrditev in uresničevanje neodtujljivih pravic ali preživetvena praksa, je v očeh oblasti lahko zločin, kaznivo dejanje, torej dejanje civilne nepokorščine.

Sufražetke v Veliki Britaniji so na začetku prejšnjega stoletja veljale za ekstremistke, s svojimi dejanji pa so zgolj potrjevale svojo osnovno človeškost in zahtevale enak status v družbi, kot so ga imeli moški. Borile so se so torej zgolj za uveljavitev osnovnega stanja enakosti, ki so ga sile patriarhata prek države in drugih mehanizmov nasilno razveljavile. S tem ko so zahtevale volilno pravico, so skušale odpraviti nepravilno stanje, ki ga je država uzakonila in tudi nasilno uveljavljala.«

V zadnjih osmih letih opazuje, kako se družba odziva na popoln in očiten kolaps legitimnosti vladajočega razreda in političnega sistema v celoti. »Učinkovito politično zoperstavljanje projektu družbenega opustošenja postaja vse težje. Živimo v dobi popolnoma vulgarnega upravljanja s prostorom. Mesta in prostore se jemlje ljudem, ki v njih živijo in jih potrebujejo, in predaja kapitalu,

da iz njih na najbolj agresivne načine kuje dobičke,« razlaga prekarni raziskovalec. »Seveda se ljudje odklapljajo od vsakodnevne politike. Pogosto njen vulgarni monolog, ki ne dopušča ugovorov, dojemajo kot osebno žalitev, saj zanika njihove intelektualne sposobnosti. Da bi družba sploh lahko ohranjala možnost upora, je treba vlagati v pogoje ohranjanja politiziranih in aktivnih skupnosti. Med temi pogoji so ključni prostori, v katerih je mogoče – za razliko od prostorov oblasti – kritično misliti in avtonomno delovati, saj to v življenja ljudi prinaša dostojanstvo, zaupanje, tovarištvo in prijateljstvo. Danes je izziv izogniti se cinizmu in defetizmu ter kolikor se le da zavirati procese družbenega opustošenja. Vse to v situaciji, ko nam je vsem jasno, da o naših življenjih v mnogih pogledih odločajo klovni na pozicijah moči, o katerih že dolgo ni več mogoče gojiti iluzij o dobronamernosti. To zagotovo ni preprosto,« opisuje družbeno krajino. Ena od težav, doda, je tudi ta, da vse pretežno prepoznamo dobre prakse v lastnem okolju, bodisi ko gre za novo vzpostavljene skupnostne prostore bodisi za prakse vzajemne pomoči, ki v času krize vzpostavljajo nove krogotoke hrane, znanja in sodelovanja.

Posegi svobode v vse ožji prostor

V začetku leta je skupina prostovoljcev v Velenju sklenila, da je treba nekaj ukreniti. V svoji okolici so videli vse več ljudi v stiski in **Andrej Cvernjak** se je odločil oblikovati skupino Udarnik. »Imeli smo srečo, da v občini podpirajo takšne socialne iniciative,« opisuje njihovo umeščenost znotraj Mladinskega centra Velenje, kar jim lajša logistiko in informiranje ljudi. Pol leta kasneje prostovoljcev ni več 12, ampak 37. Poleg fizičnih del pa pomagajo tudi z inštrukcijami. »Število naših akcij raste. Odvisno od prostovoljcev, ki se nam pridružijo, pa lahko ljudem nudimo različno pomoč,« razlaga po dopoldnevu, ko so pomagali pri popravilu strehe. »Vsi, ki nas Udarnik povezuje, smo družbeno kritični in ne bi se strinjal, da protesti nimajo smisla,« pravi Andrej Cvernjak. Njihovo delo razgalja, da je država odpovedala v svoji nalogi, da primerno in v zadostni meri poskrbi za ljudi v stiski. »Preprosto smo videli, da je tu in zdaj treba nekaj ukreniti. Če ne bi mi, ne bi nihče.« Delo na terenu je pokazalo še druge potrebe in možnosti za sodelovanje in pomoč, kontaktirali pa so jih tudi iz Slovenj Gradca in Maribora, kjer si želijo nečesa podobnega.

»Naše delo je pomembno tudi za prostovoljce. Vključi, poveže nas v okolje, v katerem živimo, da naredimo nekaj koristnega za skupnost. Veliko je brezposelnih, ki ne vedo, kako in kaj. Zanje je možnost pomagati soobčanom nekaj, česar so izjemno veseli.«

Do enakega spoznanja, da ljudje pogrešajo možnosti, narediti nekaj za skupno dobro, je prišel v zadnjih petih letih svojega županovanja tudi **Marjan Šarec**. V Kamniku so se občani skupaj z županom najodločneje uprli vladnim idejam o ukinitvi sedanjega sistema centrov za nujno medicinsko pomoč. »Ni res, da so ljudje apatični,« je prepričan kamniški župan. »Možnosti sodelovanja za skupno dobro si ljudje želijo in na pozive k takšnim akcijam se odzovejo. A morajo videti, da gre za pošteno, pravično stvar, da se igra s čistimi, odprtimi kartami, in vedeti morajo, da se jih ne bo poskušalo zlorabiti za partikularne koristi.«

V pogajanjih z vlado, opremljen z več kot enajst tisoč podpisi občanov, je omenjal tudi akte civilne nepokorščine. »Vedeti morate, da se mi izraz državljanska nepokorščina in njeno omenjanje gabi, še posebej, ker ga moram uporabljati kot vodilni lokalne skupnosti. A verjetno je to jasen znak, da je stanje v naši državi resnično resno.« Njegova napoved še vedno velja. »Da, če bo potrebno, sem pripravljen iti tudi v zapor, če bi nam hoteli vzeti sedanje možnosti zagotavljanja nujne medicinske pomoči. Gre vendar za osnovne potrebe ljudi, ne govorimo o privilegijih.« Opozarja na zniževanje povprečnine, ki jo prejmejo občine od države, ter hkratno širjenje nalog, ki jih država prenaša na lokalne skupnosti. Rezultat je, da občine vse težje skrbijo za dostojne in primerne pogoje življenja svojih občanov. »Manjka nam operativnosti. Razlog, zakaj govorim tudi o civilni nepokorščini, je, ker se ukinja tisto, kar še deluje, predlaga pa stvari, ki očitno ne bodo dobre. Odgovorni na ravni države ne poslušajo, ob tem da sami konkretnih izkušenj s terena nimajo,« opozarja Marjan Šarec.

Ogorčenje zaradi ignorance države je botrovalo tudi marčevski akciji, ko je dobrih sto Belokranjcev poprijelo za lopate in krampe ter v parodiji na realnost, ki jo morajo živeti, začelo kopati tunel pod Gorjanci. Predsednik metliške mestne skupnosti **Anton Bezenšek** pojasni, da gre razloge za take akcije iskati v nezadovoljstvu ljudi, ki so brez orodij, kako doseči izboljšanje razmer. »A odgovorne državne institucije tudi take akcije ignorirajo. Ni jim mar za naše probleme, četudi so ti za nas taki,

da njihovega reševanja ne moremo odlagati v daljno prihodnost.« Lotiti se »prave« civilne nepokorščine, zapreti avtocesto ali nehati plačevati davke, pravi, bi bilo mnogo težje, saj »bi tedaj represivni organi gotovo takoj odreagirali«. Še vedno prejema hudomušne klince, kako napreduje kopanje tunela. Trenutno ga veseli že, če se o njihovem problemu govori. Država jim ne vliva upanja. »Če se ne morejo dogovoriti niti o tako pomembnem in strateškem projektu, kot je gradnja drugega tira primorske železnice, nas dogodki tu niti ne morejo presenetiti,« s kombinacijo resigniranosti in kljubovanja zaključil Anton Bezenšek.

V vse ožjem prostoru pa so se znašli tudi kmetje. Slike zadnjih tednov iz Francije, kjer so kmetje zaradi nizkih odkupnih cen živil zaprli mejne prehode in preprečili vstop hrane iz Nemčije in Španije, so v veliki meri le skomine in spomin na pretekle akcije. **Roman Žveglič**, nekdanji predsednik Sindikata kmetov Slovenije, našteva razlike. »Francija si še vedno upa kaj reči nasproti EU, saj čuti dolžnost poskrbeti za svoje kmete. To pa pomeni, da jim tudi evropska komisija kdaj pogleda skozi prste ali si zagotovijo ugodnejše pogoje. Ker je kmetijstvo cenjeno, pa uživajo protesti kmetov tudi visoko podporo javnosti.« V Sloveniji se spominja večjih protestov večinoma v pred-EU pretekliku: leta 1992 so protestirali briški kmetje zaradi odkupne cene breskev, leta 1993 so zaprli mejne prehode zaradi nižanja odkupnih cen pšenice, mleka in mesa, potem so protestirali ribiči na Črnem Kalu, leta 2001 so postavili blokado obratov Ljubljanskih mlekarn. »Tedaj je država še imela nekaj lastniškega vpliva in je bil naš protest smiseln. Danes pa smo pod okriljem EU v celoti prepuščeni le trgu. Če bi protestirali proti nizkim odkupnim cenam mleka ljubljanskih mlekarn v francoski lasti, bi hitro začeli cenejšo mleko kupovati drugod. Naša pogajalska moč se je po vstopu v EU pomembno ošibila in otopela. Ljudje gredo v akcije z različnimi, a vendar jasnimi pričakovanji, da bodo nekaj dosegli. Če bi kmete organizirali in jih prepričali v sodelovanje na protestu, ki ne bi nič dosegel, bi to morda naredili enkrat, edinkrat in nikoli več,« opozori Roman Žveglič. Omeni zaporo dolenjske avtoceste leta 2002 in leto kasneje protest pred parlamentom, pa deljenje sadja pred ljubljanskim magistratom leta 2006 v protest na veletržnico. Njihove akcije so jih tako povezovale kot razbijale. Kajti čeprav so imeli koristi vsi, so nekateri zaradi zapore cest dobili visoke kazni in končna cena je bila za kmete različna. Danes, prizna, umanjkata temeljna solidarnost in enotnost, pripravljenost izpostaviti se nevšečnostim za skupno dobro.

Solidarnost namesto ovaduštva

Prav odziv na poziv k solidarnosti globalne civilne družbe pa je pripeljal do oblikovanja gibanja BDS Slovenija. »Palestinska civilna družba je po desetletjih neuspešnih političnih poskusov konca okupacije Palestine pozvala vse, da se pridružijo pozivu k bojkotu, deinvesticijam in sankcijam Izraela, dokler ta ne začne spoštovati mednarodnega prava in izpolnjevati svojih obveznosti,« pojasni **Nada Pretnar** razloge za delo BDS Slovenija. Trenutno opozarjajo, da bo 24. avgusta v sklopu Festivala Ljubljana nastopil izraelski filharmonični orkester. »Gre za institucijo, ki je državno financirana, ki se razglašča za kulturnega ambasadorja Izraela in podpira izraelsko vojsko,« našteva Nada Pretnar razloge za poziv h kulturnemu bojkotu. A opozori, da gibanje BDS ne poziva k civilni nepokorščini, četudi velja za sodobno različico globalnih solidarnostnih akcij v boju proti apartheidu v Južnoafriški republiki.

Temu pritrdi tudi podiplomski študent sociologije **Klemen Ploštajner**, ki sodeluje pri gibanju BDS. Spomni pa na akcije drugih skupin, ki BDS podpirajo. Tako so v začetku julija britanski aktivisti z akcijo »Zablokiraj tovarno« preprečili dostop do britanske tovarne, ki proizvaja sestavne dele, ki jih izraelska vojaška industrija uvaža za izdelavo brezpilotnih letal. Med izvoznici vojaške opreme v Izrael je tudi Slovenija.

»Zakonov, ki so krivični, in razlogov za civilno nepokorščino je danes ogromno,« pravi član študentskega sociološkega društva Socioklub. Posebej izpostavi še področje okolja in podnebnih sprememb. Razloge, zakaj tipičnih akcij civilne nepokorščine v Sloveniji ni toliko, kot bi pričakovali, vidi predvsem v odsotnosti organiziranosti in organizacij, ki bi ljudem nudile podporo. »Manjkajo že prostori, kjer bi se lahko zbirali in politično organizirali. Način in ritem življenja v kombinaciji s poglobljeno kulturo upora in obstoječimi iluzijami ohromijo. Vtis, da je v Ljubljani veliko javnega prostora, je iluzija. Prostor je podrejen prireditvam in komercialnim dejavnostim, zaprt za dejanja aktivnega državljanstva in vse bolj nadzorovan. Podobno volitve ustvarjajo iluzijo izbire. Vseh teh iluzij se oklepamo. So nekaj, česar ne želimo izgubiti, in zato, da nam ne bi še tega vzeli, ne

naredimo nič bolj radikalnega. A če smo iskreni – peticije, volitve ... nič od tega ne deluje, vsaj ne v smislu, da bi dosegli neke resnične spremembe in ne gnili kompromis. Institucionalni, sistemski nivo je mnogo bolj fetišiziran kot življenjske, konkretne rešitve. Tako se zdi pomembnejše spisati nov zakon kot uresničiti nekaj, kar bi okrepilo družbeno pravičnost. Stvari so v osnovi enostavne. In pri tem velja vztrajati. Vse drugo so le orodja pasivizacije in dekoncentracije.«

Elitno preoblikovanje prestolnice je v zadnjem času dobilo nove razsežnosti s kampanjo proti vandalizmu. A skoraj istočasno so se pojavili tudi sovražni zapisi proti migrantom in homoseksualcem. Ljubljanska aktivistka in grafiterka opisuje mesto, v katerem je vse manj prostora za politične izraze in odseve resničnega stanja v družbi. »Namen je apolitizirati javni prostor. To vidimo, če pogledamo, kateri grafiti so očiščeni in kateri ne, kaj velja za ulično umetnost, kaj je 'popisovanje', kaj je dovoljen grafit in kaj ne. Nove in nove delitve pa določajo tisti z močjo. Ta zadnja kampanja vzpostavlja grafitiranje kot prvi korak bodočih velikih kriminalcev, kot neprilagojeno ravnanje v družbi, ki ga je treba izkoreniniti. Za to bodo poskrbeli redarji, a tudi ljudje, ki naj nadziramo drug drugega. Če opaziš kaj sumljivega – uporabi spletno aplikacijo za prijavo! To uvajanje nadzora drugega nad drugim je strašljivo.« Opisuje ples med grafitarji, ko se naci grafitom spremeni pomen, ko nekdo nekaj zbriše ali dopiše. »Ljubljana je vendar antifašistično mesto! Nekje v sebi nosi pomembno težnjo k svobodi. Konec koncev gre za to, da greš mimo nečesa, kar te žali, in se odločiš, da moraš nekaj narediti.«

Prav grafiti so za Vstajniške socialne delavke prinesli do zdaj največjo kriminalizacijo njihovega delovanja, povesta članici neformalne feministične skupine. Njihov izraz so direktne akcije in performansi v javnem prostoru, kjer razgaljajo razmerja oblastnih moči. »Vedno prestopamo meje – zakonske, družbene ali intimne – in želimo sprožiti prevpraševanje ali celo delovanje.« Njihova kritika gre tudi proti feminizmu, ki je odtujen od žensk, omejen le na akademsko ali liberalno-aktivistično sfero. »Za nas je kapitalistično predstavniški sistem zatiralski in ni smisla v prizadevanjih za visoke pozicije moči. Da bi si kot ženska, kot del zatiranih želela položaj, s katerega bi zatirala druge? Ne, hvala,« opisujeta svoje ideale enakopravnosti in svobode.

Vztrajna trmoglavost

Želja opozoriti na položaj malega človeka, ki s trdim delom danes ne more živeti, ampak le životari, pa je na ulice pognala svinje. Aktivist skupine Svinje pri koritu njihove akcije opiše kot obliko civilne nepokorščine. »Gre za provokacije z jasnim sporočilom tistim, ki jih upodabljamo, predvsem pa želimo zdramiti ljudi iz pasivnosti.« Četudi niso hoteli odprtega konflikta z oblastmi, jih je policija popisala, povabljeni pa so bili tudi na razgovor na ministrstvo za notranje zadeve. Svinje v svetlo roza oblekah, ki so delile golaž, se mastile iz velikega korita pred parlamentom, zategovale pas že tako drobni mladenki, ki so pred prekmurskim podjetjem Panvita opozarjale na razmere, v katerih delajo pobiralci jagod... Vsem so nastavljali ogledalo, kako »izkoriščajo, da se okoriščajo.« »Svinje so politiki, kapitalisti, ljudje, ki so na položajih moči, a ne opravljajo svojega dela niti ne izpolnjujejo svojih odgovornosti,« pripoveduje eden od tridesetih aktivistov, ki so se izmenjali pod opravami svinj. Akcije so zanje potrditev zmoglosti, da se da nekaj narediti. »A smo vsi videli, kako so bili poraženi ljudje, ki so imeli prav, ki so izrazili upravičeno kritiko, opozorili na krivice. To učinkuje. A mi bomo nadaljevali. Konec koncev vemo, da stvari, ki nastanejo v trenutku, lahko v trenutku tudi izginejo, in obratno: nekaj, kar se gradi skozi čas, je težje zatreti.«

Tako se že šest let v Sloveniji vztrajno krepí odprto brezžično omrežje. V Mariboru bo naslednji teden potekalo mednarodno srečanje strokovnjakov za odprti internet BattleMeshV8. **Mitar Milutinović**, računalničar in aktivist za odprti internet, ki pripravlja doktorat na kalifornijski univerzi Berkeley, se ob tej priliki vrača v Slovenijo. »V tem, kar počnemo, je zagotovo element nepristajanja na sedanji sistem, ki ga želimo izboljšati. Pokazati hočemo, da je internet lahko odprt, dostopen za vse, pri vzpostavljanju omrežja pa lahko sodelujemo vsi. Težko je začeti, a nato vidiš, da si del gibanja, tehnologija pa približa rezultate sodelovanja. V Španiji danes cele vasi dostopajo na internet prek lastnih odprtih omrežij. Naše gibanje pa potrjuje tudi, da ti ni treba biti tehnični strokovnjak, da bi bil del te zgodbe.«

Skupna nadgradnja različnih rešitev pa je tudi cilj sodelovanja islandskih in mariborskih aktivistov za participatorni proračun. Septembra ga bodo kot pilotni projekt začeli izvajati v eni od mariborskih mestnih četrti. Skupaj z Islandci vzpostavljajo internetno stran.

»Naše delo v okviru samoorganiziranih mestnih zborov je zagotovo oblika civilne nepokorščine,« pravi **Gregor Stamejčič**. »V času vstaj smo videli, da državni teror deluje. Potem ko smo bili oglobljeni in se je proteste kriminaliziralo, smo iskali načine, kako nadaljevati. Delujemo avtonomno, mrežno, nehierarhično, legitimnost pa črpamo iz konsenza, ki se oblikuje med ljudmi. Naredimo, za kar obstaja široko strinjanje, da je potrebno; in tudi če je morda nelegalno, smo prepričani, da je to znak, da je treba spremeniti zakone, saj je legitimnost na naši strani.«

Samoorganizirani svet za varstvo pravic uporabnikov javnih dobrin pregleduje, zastavlja vprašanja in uvaja vsaj določen nadzor občanov nad delom javnih podjetij. »Delo zborov in direktne akcije ljudem povrnejo samozavest in občutek moči,« opisuje **Lucija Govedič**. Meščani so uredili svoje okolice, naslikali cestni prehod... in rezultati, ki so takoj vidni, dajo zagon. Druge stvari, vezane na komunikacijo z institucijami, so bolj izčrpavajoče. »A vsaka zmaga šteje in iz vsake se učimo. Vemo, da nikoli ni res, da se nič ne da narediti. Vztrajnost vselej obrodi rezultate.«

Temelj njihovega dela je prepričanje, da obstoječe strukture niso več legitimni organi odločanja, zato mora biti ta moč predana ljudem. »V Mariboru so ljudje zelo nezaupljivi do politike in oblasti. Dolgo niso verjeli, da samoorganizirani mestni zbori ne bodo le odskočna deska za politične kampanje. A zdaj vidijo, da tega ne bomo, niti tega nočemo narediti,« razlagata aktivista Iniciative Mestni Zbor. »Politično delovanje pa je tudi to, da lahko vplivamo na naš vsakdanjik in bivanjsko okolje. Krhamo obstoječi sistem. Ustvarjamo odprt prostor, kjer obstajajo alternative: tako pri organizaciji, komunikaciji kot pri odločanju. In dokazujemo, da te alternative delujejo. Hkrati dosegamo spremembe na sistemski ravni, in te ljudem omogočajo bolj demokratično in aktivno soodločanje.«

Spreminjanje sveta je dolgotrajno. Prepleta vztrajnost, šegavo domišljijo in brezkompromisno solidarnosti. Zabavno, resno in težko delo. A nikoli samotno ali dolgočasno.

Družba

civilna nepokorščina

prostovoljci

nbv